

Yeni Ümit

Dini İlimler ve Kültür Dergisi

Sayı : 71 # Ocak - Pubat - Mart 2006

Hurûf-u Mukattaa

Prof.Dr. Davut AYDÜZ

Hadislerde Hurûf-u Mukattaa: Kur'ân okumayı teşvik eden, Allah'ın kelâmını okuyana her harfi için on sevap verileceğini ve bu arada الم elif-lâm-mîm'in tek harf değil üç harften meydana geldiğini bildiren hadisin dışında muteber hadis kaynaklarında hurûf-u mukattaa ya dair herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

Hurûf, harf kelimesinin çoğuludur. Mukattaa kelimesi de ayrılmış, münferit demektir Hurûf-u mukattaa ise; ayrılmış, münferit harfler demektir. Bunlara hurûf-u teheccî, evâilü's-süver ve fevâtihi's-süver de denilmiştir. Bu harfler, bir kelime gibi yazıldığı halde, okurken ayrı ayrı olarak okunur. Meselâ, الم tek bir kelime gibi birleşik olarak yazılsa bile, elif-lâm-mîm diye okunur.

Bu harflerin seçilip yerleştirilmesinde öylesine bir nizam bulunmaktadır ki, bilhassa bazı muâsır müelliflerin fütursuzca, neredeyse tesâdüfî demeye varan değerlendirmelerine asla imkân vermez: Meselâ:

1. Hece harflerinin adedi -elif-i sâkine hariç kalmak şartıyla- 28 harftir. Kur'ân-ı Azîmüşşan, sûrelerin başında bu harflerin yarısını, yani 14 tanesini zikretmiş, yarısını da terk etmiştir.

Aynı zamanda bu harfler, 14 değişik şekildedir:

الم، الر، المر، المص، حم، حم، عسق، ق، كهيعص، ن، ص، طه، طس، طسم، يس

2. Kur'ân'ın almış olduğu yarı, terk ettiği yarıdan daha ziyade kullanılan harflerdir.

3. Kur'ân, sûrelerin başında zikrettiği kısım içinde, dile daha kolay olan elif ve lâm'ı çok tekrar etmiştir.

4. Hurûf-u mukattaa 29 sûrenin başında yer alır ki, bu da elif-i sâkine bir harf sayılırsa, Arapça'daki harf sayısına eşittir.

5. 29 sûreden ikisi Medenî, diğerlerinin hepsi Mekki'dir.

6. Hece harflerinin mehmûse, mechûre, şedîde, rehve, müsta'liye, münhafıza, mütbika, münfetiha gibi çiftli cinslerinin her birisinden yine yarısını almıştır.

7. Meryem, Ankebût, Rûm ve Kalem dışındaki surelerde, hurûf-u mukattaa'dan hemen sonra Kur'ân'dan veya aynı anlamda kitaptan söz eden ya da bunlara işaret eden bir âyet yahut âyetler gelmektedir. Bu dört sure başındaki harflerden sonra her ne kadar kitap ve peygamber lafzı geçmiyorsa da, surelerin muhtevasının ifade ettiği mânâlar bu eksikliği tamamlamaktadır.

8. Yüce Allah, Arap alfabesindeki harfleri sanki üç kısma ayırmıştır. Birinci kısım, elif'ten zâl'a kadar olan dokuz harftir:

ا،ب،ت،ث،ج،ح،خ،د،ذ

İkinci kısım da, elif-bâ'nın son dokuz harfini teşkil eden fâ'dan yâ'ya kadar olan dokuz harftir:

ف،ق،ك،ل،م،ن،و،ه،ي

Üçüncü kısım ise, bu ikisinin ortasında yer alan, râ'dan gayn'a kadar olan on harftir:

ر،ز،س،ش،ص،ض،ط،ظ،ع،غ

Yüce Allah hurûf-u mukattaa içinde, birinci kısımdan iki harfi, yani elif ile hâıyı zikretmiş, yedisini bırakmıştır:

ا،ب،ت،ث،ج،ح،خ،د،ذ

İkinci kısımdan ise, sadece iki harfi, yani fâ ile vav harflerini bırakmış, geriye kalan yedisini zikretmiştir.

ف،ق،ك،ل،م،ن،و،ه،ي

Orta kısımdaki on harften ise, bir harf zikretmiş, bir harf bırakmış, meselâ, râıyı zikretmiş, zêıyı bırakmış; sinı zikretmiş, şını bırakmış, sâdı zikretmiş, dâdı bırakmış; tîıyı zikretmiş, zîıyı bırakmış ve aynı zikretmiş gaynı bırakmıştır.

ر،ز،س،ش،ص،ض،ط،ظ،ع،غ

Bu seçme ve sıralama, tesâdüfî olmayıp, bir maksada yönelen bir seçme ve sıralamadır. Öyleyse bütün bunlar, bir hikmete göre yapılmıştır. (Fahrudin er-Râzî, Mefâtihuı-Gayb, Bakara 1. âyetin tefsiri.)

Bu zikrettiklerimiz göstermektedir ki, hurûf-u mukattaa, tesâdüfî değil, Allahın iradesiyle seçmesi neticesinde oluşmuştur.

Mukattaa Harflerinin Mânâları

Bu harflerin mânâsız olduğunu söylemek hatadır. Allahın kelâmı bundan münezzehtir. Ancak tam şekliyle mânâsını Allahın bilebileceği müteşâbihattan saymak gerekir. Müfessirler Bunlardan muradın ne olduğunu katî olarak Allah bilir. demekle beraber, muhtemel vecihleri zikretmekten de geri durmamışlardır.

Bu harfler hakkındaki ihtilafın sebeplerinden birisi de, Peygamberimizden bu harflerin mânâsına dâir bir bilginin gelmemesidir.

Hadislerde Hurûf-u Mukattaa: Kurân okumayı teşvik eden, Allahın kelâmını okuyana her harfi için on sevap verileceğini ve bu arada الم elif-lâm-mîmın tek harf değil üç harften meydana geldiğini bildiren hadisin dışında (Tirmizi, Fezâilüı- Kurân, 16; Dârimî, Fezâilüı- Kurân, 1) muteber hadis kaynaklarında hurûf-u mukattaaıya dair herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

Başta müfessirler olmak üzere İslâm âlimleri, hurûf-u mukattaaın tefsiri meselesinde iki ana görüş ileri sürmüşlerdir.

I. Selef Âlimlerinin Görüşü: Daha çok Selef âlimlerinden meydana gelen gruba göre hurûf-u mukattaa, tevilini yalnızca Allahın bildiği müteşâbih âyetlerden olup, bu harfler üzerinde yorum yapmak mümkün değildir. Bu âlimler; söz konusu harflerin indirilişinde Allahın mutlaka hikmetinin bulunduğunu, ancak insanların idrakinin bu hikmeti kavrayamayacağını söylemekle yetinmişlerdir.

Kurân-ı Kerimın temel gayesi insanları hidâyete ulaştırmak olup, bütün âyetler içinde çok küçük bir yer tutan hurûf-u mukattaaın anlamının bilinmemesi Kurânın bu fonksiyonunu hiçbir şekilde zedelemes. Mânâsı bilinmeyen bazı kelimelerin Kurânıda yer alması, kişinin kulluk samimiyetini ölçme ve Allahı teslimiyetini sağlama amacı da taşır.

Hz. Ebu Bekir: Her kitabın bir sırrı vardır, Allahın Kurânıdaki sırrı da evâliı-s-suverdir, demiştir.

Hz. Ali: Her kitap için bir zübde/öz vardır. Bu kitabın zübdesi de mukattaa harfleridir.

İbn Mesûd ve Hulefâ-yı Râşidînıden şu haber nakledilir: Bu harfler gizli bir ilim ve kapalı bir sırdır. Allah onları bilmeyi kendine mahsus kılmıştır. (Reşid Rıza, Menar Tefsiri, VIII, 302; Subhi Sâlih, Mebâhîs, s.236)

II. Halef Âlimlerinin Görüşü: Bu âlimler, Müteşâbih âyetlerin ve dolayısıyla hurûf-u mukattaaın mânâlarını araştırmanın gerekli olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre, açık bir Arapça ile nâzil olan, insanları üzerinde düşünmeye davet eden, her şeyi açıklayan ve hidâyet rehberi olan Kurânıda anlaşılmayan sözlerin bulunması onun bu özellikleriyle bağdaşmaz.

Hurûf-u mukattaaın tefsir edilmesinin gerekliliği üzerinde ittifak eden âlimler, bu harflerin anlamları konusunda çok farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Bazı kaynaklarda 30ıdan fazla görüş bulunmakla beraber, onlardan en fazla nazar-ı itibara alınması gerekenleri özetleyelim:

Genel Bir Mânâ Verenler:

1. Kur ân, alışılmamış, mûtad olmayan, mûsikî tesiri de olan bu tâbirlerle, etrafın dikkat nazarlarını çekmek, dinlemelerini sağlamak istemiştir. Bu seslerden sonra ne gelecek diye dinleyicileri tenbih etmektedir. Bu dikkat çekme, Kur ân'ın Allah kelâmı olduğunu kabul etmeyen o asırdaki müşrik ve Ehl-i kitabın yanı sıra her devirdeki insanlardır.

Mekkeli müşriklerin, Kur ân'ın insanları etkisi altına almasını önlemek amacıyla Kur ân okunurken gürültü çıkarmaya karar vermeleri üzerine, Kur ân'a vurgu yapan devamındaki âyetlere dikkat çekmek için söz konusu harfler nâzil olmuştur.

2. Kur ân, bunlarla i câzına işaret etmektedir. Yani,  Kur ân'ın cümleleri, ibâreleri, hepinizin bildiği, sizin konuşmalarınızda ve yazılarınızda kullandığınız bu basit harflerden meydana gelmektedir. Eğer onun beşer kelâmı olduğunu iddia ediyorsanız, öyleyse uğraşın bakalım, sizler de elinizde olan bu imkânı kullanarak benzerini getirmeye çalışın. Siz benzerini yapamadığınıza göre Kur ân mûcizedir.  demek istemektedir.

3. Yüce Allah, kitâbetin (yazının) önemine çarpıcı bir şekilde dikkati çekmek istemiş olabilir. Harflerin Elifba daki isimlerini sayarak heceleme, yeni okuyup yazmaya başlayanlara mahsustur. Buradan, Kur ân'ın, ümmî bir kavme ve mübtedî bir muhite muallimlik yaptığı anlaşılmaktadır. Yazının keşfi nasıl insanlığa en önemli bir ilerleme döneminin açılmasına yol açmışsa, bu Kitabın hidâyeti de, medeniyette ve içtimâî gelişmede büyük bir ilmî yükselmeye yol açacak, Câhiliyyeden aydınlığa çıkaracaktır. Nitekim o, şoku!  diye başlayan bir Kitap olmuş ve gelen ilk vahiy de Allah'ın  insana kalemle (yazıyı) öğretmesinden  bahsetmiştir. (Suat Yıldırım, Kur ân-ı Kerîm ve Kur ân İlimlerine Giriş, İst. 1983, s.111-113)

4. Âlimler bu münferit hece harflerini izah etmek üzere yapılan yorumlardan hiç birinin kesin olmadığını, Allah Teâlâ ile Res l  arasındaki bu şifrelerin ittifakla müteşabihattan sayıldığını belirtirler. Bu hususta Subhî Sâlih şöyle demektedir:

 Bu sûre baþlangıçları, hâla hayret âmili olmaya devam etmektedir. Hayret meraka, merak ise dikkate yol açar. Semân'ın, arz'ın kulađına fýsyldadıđý bu harflerden daha müessir bir þekilde hiçbir þeyin, insanların dikkatini celbedeceđi tasavvur edilemez.  (Subhî Sâlih, Mebâhîs, s.236)

Sûrelerin baþlarındaki hurûf-u mukattaa Ýlâhî bir þifredir. Allah, diđer insanlar ve peygamberler arasýndan seçip özel donanımlý olarak gönderdiđi son elçisi Hz. Muhammed a (sallallahu aleyhi ve sellem) onlarla bazı ipâret-i gaybiye veriyor. O þifrenin anahtarı, o özel kuldadır, hem onun mirasçýlarındadır.

5. Elif Lâm Mîm ve benzeri bu hurûf-u mukattaada göze çarpan garâbet, bu harflerin pek garip ve alýþılmamýþ bir þeyin mukaddimesi ve keþif kollarý olduklarına iparettir.

6. Sûrelerin baþlarındaki hurûf-u mukattaa, Ýlâhî bir þifredir. Beþer fikri ona yetipemiyor. Anahtarı, ancak Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm dadır.

7. Þifrevari þu hurûf-u mukattaanın sûre baþlarında zikri, Kur an'ın kendisine indiği ve diğer insanlara tebliğ ile mükellef olan Zât'ın, yani Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın fevkalâde bir zekâya mâlik olduğuna iparettir ki, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm, remizleri, îmaları ve en gizli þeyleri sarih gibi telâkki edip, anlıyordu.

8. Elif Lâm Mîm ve benzeri harfler, beraber yazıldıkları halde, ayrı ayrı okunmaları, bu þeklin Kur an'a has olup, Kur an'ın bu hususta kendisinden önceki hiçbir kitaba, hiçbir imama tâbi olmadığına ve hiç kimseyi taklit etmediğine ve üslûbunun çok güzel ve hârika olduğuna iparettir.

9. Hatip ve belidelerin âdetindedir ki, mesleklerinde daima bir misale tâbi olup ve bir örnek üzerine nakýp dokuyarak iþlenmiş bir yolda yürürler. Halbuki, bu harflerden anlaşıldıđına nazaran, Kur ân hiçbir misale tâbi olmamýştır ve hiçbir nakþ-ý belâgat örneđi üzerine nakýp yapmamýştır ve iþlenmemiş bir yolda yürümüştür. (Bedüzzaman, R. N. Külliyyatı, II, 1167-1169)

Kur ân, mûtad olmayan, mûsikî tesiri de olan bu tâbirlerle, etrafın dikkat nazarlarını çekmiş,

dinlemelerini sađlamýptýr. Bu seslerden sonra ne gelecek diye dinleyicileri tenbih etmektedir. Bu dikkat çekme, Kur  n  n Allah kel  m   olduđunu kabul etmeyen o asýrdaki m  priik ve Ehl-i kitabýn yaný sýra her devirdeki insanlardýr.

10. S  relerin bađlarýndaki hurûf-u mukattaa   l  h   bir pifredir. Allah, diđer insanlar ve peygamberler arasýndan seçip özel donanýmlý olarak gönderdiđi son elçisi Hz. Muhammed  e (s.a.s.) onlarla bazý ip  ret-i gaybiye veriyor. O pifrenin anahtary, o özel kuldadyr, hem onun mirasýlarýndadyr. Kur  n  -y Hakim madem her zaman ve her taifeye hitap ediyor, her asrýn her tabakasýnyn hissesini içine alan çok epitli yönleri ve m  nalarý olabilir. Selef-i S  lih  n ise, en h  lis pay onlarýndýr ki, beyan etmipler. Ehl-i vel  yet ve tahkik, seyr    s  l  k-   ruh  niyeye ait çok muamel  t-y gaybiye ip  r  týnyn onlarda bulmuđlardýr. (Bedüzzaman, R. N. K  llyaty, I, 534)

Özel M  n   Verenler:

Bazý âlimler ise, Hurûf-u mukattaaya daha özel m  nalar vermiplerdir. Pimdi de onlardan bazýlarýnyn zikredelim:

1. Mukattaa harfleri, bađýnda bulduklary s  relerin isimleridir. Mesela: Bakara süresine, sadece Bakara süresi denildiđi gibi ayný zamanda Elif Lâm M  m Bakara, Secde süresine de, sadece Secde süresi denildiđi gibi, Elif Lâm M  m Secde de denildiđi gibi.

2. Bunlar Kur  n  n isimleridir. Kitap, Zikir, Furk  n gibi ki, bunlarla Kur  n  a yemin edilmiptir.

3. Kurânıda kalem, fecir, asýr, incir ve zeytin gibi şeylere yemin edildiđi gibi, bu mukattaa harflerine de yemin edilmiptir. Çünkü harfler, Allahın epitli dillerde gönderdiđi kitaplarýn ve esm  -i h  sn  sýnyn esasýnyn oluđturur.

4. Hurûf-u mukattaa, ebced hesabýyla bazý olaylarýn tarihine iparet eder. Bu g  r  p   benimseyenler, genellikle hurûf-u mukattaaanyn   sl  m ümmetinin dünyadaki kalýp süresini gösterdiđini ileri sürerler. Rivayete göre bir grup Yahudi, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) huzuruna gelerek Bakara suresindeki Elif Lâm M  m  in sayý deđerine göre   sl  m   mmeti  nin 71 yýllýk ömrü olduđunu iddia etmipler, Res  l-i Ekrem, Kur  n  -y Kerim  de elif-lam-mim-sad, elif-lam-mim-ra  nyn da bulunduđunu s  leyince bu harflerin toplamýnyn 700 yýly aptýđýnyn gören Yahudiler, canlarý sýkkýn bir şekilde oradan ayrýlmýplardýr. (Taberi, Al-i   mran 3. ayetin tefsiri; Suy  t  ,   tkan, III, 25)

Fakat birçok   sl  m   limi, hurûf-u mukattaaanyn ebced hesabýnda kullanýlmasýnyn dođru bulmazlar.

5. Hurûf-u Mukattaadan her biri belli kelimelerin anahtary veya kýsaltmasýdýr. Ancak bu harflerin hangi kelimelerin kýsaltması olduđu konusunda ihtilaf vardýr.

Hurûf-u mukattaa, ism-i a  z  myn bazý s  relerin bađýna dađýlmýp şeklidir. Meselâ, elif-lâm-r  , h  -mim ve n  n harfleri bir araya getirildiđinde er-rahman   r   hm   n ismi ortaya ýkmaktadyr. Ancak ism-i ağzım kesin olarak bilinmediđinden hurûf-u mukattaadan nasýl bir ismin oluđturulacađý belli deđildir.

6. Her harf Allahın bir isim veya sýfatýnyn sembolüdür. Elif: Allah, L  m: Latif, M  m: Mec  d, ismine tek  b  l eder. Bunlarla Allahın isimlerine yemin edilmiptir.

7. Bu harflerden bazýlarý Allahın z  t   isimlerinin, bir kýsmý da sýfatlarýnyn kýsaltýlmasýdýr. Mesela; elif-lam-mim,   na   ll     lm,   Ben Allahým, Ben bilirim  , elif-lâm-r   ise,   ana   ll     ri   Ben Allahým, Ben g  r  r  m   m  n  sýndadyr.

8. Bu harflerden bazýlarý Allahın, bazýlarý diđer varlýklarýn isimlerinin kýsaltýlmasýdýr. Elif Allah; L  m Cibril, M  m Muhammed  e tek  b  l eder ve:   Bu kitap Allah katýndan Cebr  il vasýtasýyla Muhammed  e indirilmiptir  , demektir.

Elif Lâm M  m    harfiyle    hükme iparettir. P  yle ki: Elif,   h  za   ll     l  li   Bu, Allahın Ezeli Kel  m  dýr.   h  km  ne; l  m,   n  l   be   jiril,   Bunu, Cebr  il indirdi.   h  km  ne; mim,   ali ımmed   lihe   s  lam,   Muhammed aleyhissel  m  a indirmiptir.   h  km  ne remzen ve im  en iparettir.

9. Bu harflerin her biri O  ndan gelecek nimet ve bel  lara, ayrýca bazý milletlerin dünyada kalýp sürelerine de del  let etmektedir.

10. Bu harfler, iki sureyi birbirinden ayýrma iplevi görür. Nitekim Arap   irinde bir kasidenin bitip diđerinin bađladýđýnyn göstermek üzere kasidenin bađýna bazý edatlar getirilirdi.

11. Tasavvufî bir yaklapým: Hurûf-u mukattaa ile baþlayan surelerde anlatýlan bütün ahkâm ve kýssalar, bu harflere yerleþtirilmif olup, bunlar surenin içinde aýklanmýþtýr. Bu þifreleri ancak Peygamber veya veliler çözebilir.

12. Bu harfler, dinî, kevnî veya tarihî birer sýrdýr ve ileride keþfedilecektir.

Sonuç

Hurûf-u mukattaa ile ilgili olarak ortaya atýlan bütün bu görþler bazý yönlerden akla uygun geliyorsa da, hemen hemen hepsinin tenkide aýk bir kapý býraktýklarý gözden kamamaktadýr. Çünkü her görþn kesin, tek doðru görþ ifade ettiðine dair kuvvetli delillere sahip deðiliz.

Akla en uygun olaný; bu harflerin tenbih ve Kurânýn Ýcâzýný beyan eden delillerden biri olupudur. Bunlarýn tesadüf eseri olduðu ise katiyyen söylenemez. Öyleyse Allah ile Resl arasýnda bir þifre olduðunu söylemekten baþka diyecek bir þey kalmamaktadýr.

Bu yazý Yeni Ümit Dergisinin ;
http://www.yeniumit.com.tr/konu.php?konu_id=432&yumit=bolum2
adresli internet sayfasýndan alýnmýþtýr.